

que instar Christi in cœlum ascendere, ex quo primitus se descendisse mentitur: et tollent eum in aere deonones, sumentes speciem angelorum, eumque admirantibus, et divinitati ejus acclamantibus, inquit Pererius. Sed mox a Christo per Mi-

chaëlem deturbabitur in tartara. Unde Haymo in *Isaia xi*: « Oecidetur, ait, Antichristus, sicut doctores tradunt, in monte Oliveti, in papillone ac solio suo, in loco illo contra quem Dominus (Christus) cœlos ascendit. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc capite aperte transit angelus ad tempora novissima (in usque finit pariter suam oraculum) Antichristi, de quo cap. præced. vers. 36 et sequent., tecte sub nomine Antiochi loqui cœperat. Duo ergo tempora distinctissima, puta tempus Antiochi, et tempus Antichristi, in unum propter similitudinem conjungit; sicut Christus conjungit excidium urbis cum excidio orbis, Matth. xxiv, 25, vide Can. IV. Primo ergo, pronuntiat angelus Michaelen fideles adiuturum contra Antichristum: mox edocet resurrectionem piorum et impiorum, denique gloriam doctorum. Secundo, vers. 7, docet Antichristi monarchiam, et persecutionem duraturam tres annos cum dimidio, sive dies 1290.

1. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: et veniet tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. 2. Et multi de his qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt: alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, ut videant semper. 3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. 4. Tu autem, Daniel, claude sermones, et signa librum, usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia. 5. Et vidi ego Daniel, et ecce quasi duo alii stabant: unus hinc super ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis. 6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium? 7. Et audivi vi-rum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum elevasset dexteram et sinistram suam in cœlum, et jurasset per viventem in æternum, quia in tempus, et tempora, et dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa hæc. 8. Et ego audivi, et non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc? 9. Et ait: Vade, Daniel, quia clausi sunt, signatque sermones usque ad præfinitum tempus. 10. Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis probabuntur multi: et impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligunt. 11. Et a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. 12. Beatus qui expectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque. 13. Tu autem vade ad præfinitum: et requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.

1. IN TEMPORE AUTEM ILLO, — in tempore Antichristi, de quo paulo ante egi.

CONSURGET MICHAEL, — id est Michael exsurget in prælium contra regem Aquilonis, id est contra Antichristum, ut tueatur fideles et sanctos in tantis persecutionibus contra eum et contra Luciferum. Vide de hoc prælio Michaelis et draconis, ad est Luciferi, Apoc. xii, 4 et seq.; ibi enim ad hunc locum Danielis alludit S. Joannes. Unde S. Thomas et alii docent in hoc prælio occidentem esse Antichristum a Michaelæ. Sic enim explicat illud II *Thessal.* ii, 8: « Quem (Antichris-

tum) Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, id est mandato suo: « Quia, inquit, Michael interfecturus est eum in monte Oliveti, unde Christus in cœlum ascendit. » Christus ergo executionem suæ sententiæ contra Antichristum committit Michaeli, qui post Christum supremus est iudex, et præses divine justitiæ.

Heretici, ut sanctorum et angelorum patrocinia elidant, per Michaelem accipiunt Christum; sed insulse, ut patet, certum enim est quod angelus eundem Michaelem hic intelligat, quem intellexit cap. x, vers. 13 et 21; ibi autem intellexit

Michaelem Archangelum: vocat enim eum principem Judeorum. Simili modo nuncupat eum, hic dicens: « Qui stat pro filiis populi tui, » qui scilicet præest itorque Judeos tanquam fideles, populumque Dei, ac filios Patriarcharum; ideoque curabit ut Judei in fine mundi ad Christum convertantur et salventur.

Alcazar in cap. xii *Apoc.* pag. 643, Polychronius hic, et R. Josue apud Aben-Ezra putant hic adhuc agi de Antiocho Epiphane, contra quem surrexit Michael, id est, inquit, Mathathias, cum filiis stans pro populo suo. Verum obstant sequentia: « Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium. » Quod ad litteram de resurrectione non morali ad patrum et avorum virtutem et constantiam, ut ipse intelligit, sed naturali ad vitam æternam, accipi debere clarum est, ut accipiunt S. Hieronymus, Theodoretus et passim veteres ac recentiores: ac S. Hieronymus acriter perstrinxit hic Porphyrium, quod hæc acceperit de Antiocho. Sic et Theodoretus. Nam Machabei, inquit, etiam post victoriam occisi, vitam præsentem perdidērunt: et quia omnes pii fuerunt, ad vitam omnes resurrexerunt, non ad opprobrium.

Hunc locum multis illustrat Pantaleon diaconus et chartophylax Ecclesiæ magne, in suis de S. Michaelæ homiliis, quæ exstant apud Aloisium Lipomanum in Festo S. Michaelis. In iis enim ipse illustratissimas quasque angelorum apparitiones, quæ olim patribus acciderunt, Michaeli attribuit, ac primo, de Michaelæ accipit illud *Psal.* xxxiii, 8: « Immittet angelus Domini in circuitu limentium eum, et eripiet eos, » immittet, » scilicet presidium: hebraice enim est *חֹנֵן* chone, id est castrametabitur, et ut S. Hieronymus vertit, circumdabit in gyro, ut opponatur Michaelæ demoni, qui etiam dicitur tanquam leo rugiens circumire. Itaque significat Psaltes quod Michael angelos in morum castrorum instruat et ordinet ad fideliū defensionem. Quod enim instar militum in acie angeli nos tueantur, patet *Genes.* xxxii, 2, ubi cum Jacob angelos vidisset, dixit: « Castra Dei sunt hæc, » et IV *Reg.* vi, 17: Erat « mons plenus eorum et curruum igneorum in circuitu Elisæi. » Et Christus, *Matth.* xxvi, 53: « An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? » Nam quod etiam demones in morem castrorum et acie ordinatur contra homines, probat Tertullianus lib. IV *Contra Marcion.* xx, ex *Luce* vii, 30, ubi diemon, rogatus a Christo quod sibi esset nomen, respondit: « Legio. »

Secundum. Secundo, Michael fuit qui Adamum paradiso ejectum direxit, et terram ligone docuit colere, seminare, metere omnemque agriculturam.

Tertium. Tertio, Michael fuit qui Abraham gladium contulit, ne filium occideret, et in eo benedixit omnem gentes, *Genes.* xxxii.

Quarto, Michael legislator Mosi pascenti oves apparuit totus igneus in medio rubi, eumque ussit, sed non combussit; itaque B. Virginis partum, generationemque Dei hominis adumbravit, *Ecclesi.* iii.

Quinto, Michael fuit qui apparuit Balaam in via, eumque pergentem ad maledicendum Israeli corripuit, et benedicere compulsi, *Numer.* xxii.

Sexto, Michael vice Dei dedit legem Hebreis in Sina, *Exodi* xx. Quocirca Turcæ venerantur S. Michaelem. Nam in libro, cui titulus: *Doctrina Mahomet*, pag. 190, sic habetur: Michael, Gabriel, Saraphiel (id est sar, hoc est princeps, Raphael) Archangeli, secretarii deitatis. Et Rabanus, lib. I *De Cruce*, cap. vii, sic de eo canit:

At Michael princeps habitatum dux et in allo,
Te memorat virtute Dei simul æthera cuncta,
Et regere et legere.

Et Ecclesia in Festo S. Michaelis, ita eum invocat: « Princeps gloriosissime Michael Archangelus, esto memor nostri: hic et ubique semper precare pro nobis Filium Dei. »

Septimo, Michael apparuit striato gladio Josue, cum is aciem contra hostes dirigeret, eumque animavit ad prælium, Josue v. Michael est « angellicarum copiarum dux, » ait S. Basilus, hom. *De Angelis*. Quocirca quod gentilibus fuit Mars, scilicet dux et præses bellorum, christianis est S. Michael. Quæ de causa templa et oratoria, quæ olim gentiles Marti dedicaverunt Antuerpij, Leodi, Lunenburgi, Bonnæ, Colonia, et alibi, christiani explose Marte in honorem S. Michaelis dedicarunt et cognominarunt, ut annotavit D. Brunus, tom. V *Urbium*, et ex eo noster Serarius in *Josue* cap. v, Quæst. XIV, in fine. Hinc S. Michael a Grecis vocatur Archistrategus; quin et existat Imperatorum vexillum S. Michaelis imagine insignitum, ab eoque cognominatum, apud Europatam, pag. 93.

Octavo, Michael Gedeoni apparuit ab ipsoque fuit adoratus, et extensa virga quæ manu tenebat, tangens carnes, quas sibi Gedeon obtulerat, igne excitato consumpsit, et in flamma ignis ascendit ad cœlum. Idem enim adjuravit ut cum trecentis militibus innumeris Madianitas profligaret, *Judic.* vi et vii.

Nono, Michael fuit qui 185 millia Assyriorum in castris Sennacherib una nocte occidit, IV *Reg.* cap. xix.

Decimo, Michael cum Azaria et sociis descendit in fornacem, flammam instar roris effecit, tresque pueros illasos conservavit, *Daniel.* iii.

Undecimo, Michael Danielem in lacu leonum servavit, oraque leonum frenavit, *Dan.* vi et vii. Similiter S. Ephrem, orat. *De 40 Martyr.* tom. III: « Ne conturbaret, inquit, martyres Christi inimicus, angeli spatium stagni custodiebant: hinc quidem Gabriel, illinc vero Michael, et ab alto Christus universorum inspector. » Existat in S. Pro-

capiti, qui olim Nicetas dicebatur, historia, insigne miraculum, quo ille ad christianismum impulsus est. Nam extra Seytopoli auream crucem dux illustris fabricari curavit, in ea divinitus absque artificibus opera et scitu, tria insculpta sunt nomina: *Enanuel, Michael, Gabriel*; sed ita ut summum locum teneret *Enanuel*, inferiorem instar brachiorum, *Michael* et *Gabriel*. Vide Gruterum, lib. II *De Cruce*, cap. XIII.

Undecimo, Michael apprehendit Habacu cincto capitis, eumque cum prandio ex Judaea in Babylonem subito transtulit ut pasceret Danielem, atque emendem rursus repente in Judaeam reposuit, *Daniel*, XIV.

Decimo tertio, Michael fuit qui Probatica piscinae aquas commovebat, et sanctificabat in figuram baptismi; ita ut qui primus in eam descenderet, ab omni aegritudine curaretur, *Joan. v.*

Rursus S. Michael Constantino Magno apparuit, indicans se olim Argonantis ad vellus aureum direxisse, eique dixit: « Ego sum Michael archidux Domini sabaoth, christianorum fidei tutor, qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fidei et germano illius ministro, auxiliaria arma contuli. » Unde Constantinus factum ab Argonantis erectum Numini quoque ipsi salutem attulerat, indeque Sosthenium diem, in Michaelium, id est S. Michaelis templum, convertit, in quo S. Michael saepius deinde apparuit. Ita Nicephorus, lib. VII, cap. I.

Decimo quarto, Michael canet tuba novissima, eaque excitabit mortuos ut veniant ad iudicium, *I Thessalon.*, cap. IV, 16. Et de animabus mortuorum canit Ecclesia: « Signifer tuus S. Michael praesentat eas in lucem sanctum, quam olim brachio promissisti, et semini ejus. » Quocirca S. Michael pingi solet cum statera, quasi librans animas, earumque opera boni et mali. Nam, ut ait *Viegas* in *Apos. XII*: « Creditur Michael animarum e corpore descendentium particulare iudicium exercere; indeque est, quod cum gladio et statera depingitur, ut summa ejus potestas, iustitiaeque aequalitas declaratur in nostris, sive meritis, sive demeritis ponderandis. » Reprehendit hanc pietatem Joannes Molanus in lib. *De Pietate*, sed eam defendit Serarius in cap. *v. Josue*, Quaes. XLV, pag. 331. Addit *Viegas* Michaelem vocari Signiferum, quia signum sive vexillum crucis praefert Christo venient ad iudicium extremum. Idem docet *Eckius*, homil. 8 *De S. Michael*.

Denique Michael est, inquit Pantaleon, « qui fidelium populorum Ecclesias exhilarat, Romanorum custodit rempublicam, Imperatorem armat adversus barbaros, christianos reddit victores, ab ingentibus maris fluctibus eos qui invocant eum liberat, fertilitates fructuum terrae suppeditat, consolatque astititque, aegrotos visitat, fidei jubet pro peccatoribus, demonum impetum propulset, vitiorum flammam restinguit. » Rur-

sum: « Per hos duos, inquit, Michaelem et Gabrielem descendit omnis datio bona, et omnino donum perfectum, quod desuper mittitur in terram a Deo omnipotente. Haec enim sunt duae maxime, et parvi momenti lucernae divinitatis, quae est una et tria. » Haec sunt praeconia, quae juxta Pantaleonis sententiam de Michaeli in Scriptura memorantur: Scriptura enim ea expressit Michaeli non appropriat; quamquam et ea quae illi angeli gesserunt, recte Michaeli attribuantur. Sic enim gesta militum duci tribuimus. Addit Pantaleon quod S. Joannes apostolus, magnus fuerit S. Michaelis in Asia predicator, quodque in ejus honorem templum aedificari curavit: uti et « Justinianus Imperator militiae coelestis summo principi Michaeli pluribus in locis erexit ecclesias: probe sciens se, si talem tantumque ducem sibi conciliaret, qui rebelles angelos cientes in caelo prelium superasset, certam securamque de vincendis Wandalis posse habere fiducia, » inquit Procopius, lib. I. *De Bello Wandal.*

Refert Nicephorus, lib. VII, cap. I, Constantini Magni in loco qui Sosthenium dicitur, duas ecclesias construxisse in honorem S. Michaelis, ibique S. Michaeli apparuisse, ac dixisse: « Ego sum Michael archidux Domini sabaoth, christianorum fidei tutor, qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fidei et germano illius ministro, auxiliaria arma contuli. » itaque et somno excitatus Constantinus regionem eam pulcherrime excoluit, et ara imperiali, magnificentiae manu et liberalitate in parte Orientali constructa, celeberrimum id templum civibus simul et advenis reddidit. Porro mira sacram eam eodem apparitionibus suis illustravit Archangelus. Nullus enim gravi quopiam casu, aut ineluctabili periculo, aut aegritudine incognita, morbo denique incurabili circumventus, qui ibi Deum orans imploraverit, non facile opem et auxilium invenit. Et certo satis creditur D. Michaeli Archangelum apparere ibi solitum, salutiferum effectus locum: cujus rei gratia ab antiquis etiam Michaelium est vocatus, haecque Nicephorus.

Narrat Cromerus, lib. X *Histor.*, Lesum, Polonorum principem, cum parva manu insecutum multa Lithuanorum millia, qui Poloniae direxerant, eumque ex labore itineris paululum requievisset, Michael Archangelus illi adstiterit et suum illi auxilium promissit, ac de victoria certum reddidit: qui victor rediens eidem angelo Lublini templum extruxit.

Nota est dedicatio ecclesiae S. Michaelis, ejusque apparitio in monte Gargano sub Gelasio Pontifice, quam recolimus die 8 maii. Paulo post Bonifacius Pontifex ecclesiam nomine S. Michaelis constructam dedicavit die 29 septembris in summitate circi, quae ab altitudine, *Inter nubes* vocatur. Ita Addo et Baronius anno Domini 534. Celebre quoque fuit templum S. Michaelis Conis sive Colossis, quod quia violare ausus est Alexius

iconoclasta, hinc post largiorem computationem a sacerdote quodam suo gladio jugulatus est, inquit Nicetas Coniata, lib. III *Annal. Isaacii Imperatoris*.

ET VENIET TEMPS. — Hebraice *וְיָבֹאוּ יְמֵי תְּרוּבָה* et *יָסָרָא*, id est tempus afflictionis: erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, » ut ait Christus *Matth. XXIV*, 21. Quam atrox et varia futura sit persecutio Antichristi, explicuit II *Thess. II*, 10, Quaes. V, et *Apo. XIII*.

SALVABITUR POPULUS TUUS. — « Tuus, » o Daniel! puta Judaei in fine mundi salvabuntur, praesertim cum viderint Antichristum, in quem crediderant, a Christo profligari, et detruiti in tartara. Judaeos vocat populum Danielis, quia Daniel vir desideriorum eorum salutis erat studiosissimus ac sic eorum fuisset mater. Sic enim Galatis, cap. IV, 19, ait Apostolus: « Filii mei, quos iterum parturio. »

OMNIS QUI INVENTUS FUERIT SCRIPTUS IN LIBRO. — Plerique enim Iudaei, occiso Antichristo, convertentur ad Christum, itaque salvi fient: quia brevi tempore quod restabit ad diem iudicii, in fide et gratia Christi persistent, ideoque scripti sunt in libro praesentiae Dei et praedestinationis ad gloriam. Novit enim Dominus qui sunt ejus. De hoc libro nulla dixi *Exodi XXXII*, 32, et *Philipp. IV*, 3.

Nota: *Et omnis qui inventus fuerit*, significat non omnes Judaeos, qui erunt in fine mundi, scriptos esse in libro vitae, ac proinde non omnes convertendos esse et salvandos; sed aliquos mansuros in sua infidelitate et damnandos: quam plurimum tamen convertentur et salvabuntur, hoc est enim quod ait Apostolus *Rom. XI*, 26: « El sic omnis Israel salvus fiet: » « omnis, » id est plerique, et pene omnes. Ita Theodoretus et S. Gregorius, hom. 12 *in Ezech.*

2. ET MULTI DE HIS QUI DORMIUNT, etc., EVIGILABUNT. — hoc est multi dormientium, ut vertunt Septuaginta. Hebraei enim ablativum cum praepositione ponunt pro regimine genitivi. Jam multi dormientium, hoc est multi dormientes, puta omnes dormientes. Dicit tamen « multi, » ut notet has omnes non fore paucos, sed multos, *g. d.* Omnes dormientes, qui erunt multi, et pene innumeri, resurgent, sive tota multitudo dormientium, quae plurima est, resurget. Sensus est, omnes qui mortui sunt resurgent. Sic *et multi capitul* pro omnes, *Rom. v*, 15: « Unius delicto multi mortui sunt; » et *Matth. XXVI*, 28: « Qui pro vobis et pro multis effundetur. » Ita S. Augustinus, *XX De Civit.* XXI, Theodoretus et alii. Licet ergo quidam opinati sint non omnes homines mortuos, ac consequenter nec omnes a morte resurrecturos, nimirum eos qui vivent sub diem iudicii: hos enim sine morte immutandos, et vivos transformandos ad vitam immortalem, cum obiviam rapienfer Christum iudici in aera, uti videtur dicere Apostolus, I *Thessol. IV*, 16. Idem docent S. Chryostomus, Theophylactus, Ecume-

nius, Theodoretus, S. Epiphanius, *haeres. 64*; S. Hieronymus, *epist. 148*, Quaes. III; Tertullianus, *De Resurrect.* cap. XII et XIII; Origenes, lib. *V Contra Celsum*: tamen hi, omnesque alii Patres et Doctores consentiunt omnes qui mortui sunt, a morte resurrecturos in die iudicii. Ita S. Hieronymus *ad Pammachium*, *epist. 61*, S. Augustinus, *Enchiridion. LXXXIV*, S. Gregorius, *XIV Moral.* XXXI, et alii passim. Ergo mortuos omnes homines esse resurrecturos est de fide. Id enim discrete asserit Christus alludens ad hunc Danielis locum, *Joan. v*, 28: « Venit, inquit, hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei: et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, et in resurrectionem iudicii, » id est damnationis et gehennae, ad quam justo Deo iudicium damnabuntur. Et S. Paulus, I *Cor. xv*, 52: « Sicut, ait, in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. » Et *Mo. xv*, 34: « Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. » Denique si aliqui resurgent, ergo omnes. Non est ratio cur hic resurgat, non ille, cum omnium eadem sit conditio. Cum ergo angelus hic ait: « Multi evigilabunt, » non negat omnes, sed potius omnes comprehendit.

Nota: Dicit *hic multi* potius quam omnes, tum ad sermonis copiam, nec vocem *omnis* ferat; dixit enim: « Omnis qui inventus fuerit scriptus in libro; » tum propter sequentem distributionem, *g. d.* Multi ex mortuis resurgent ad gloriam, multi ad opprobrium aeternum. Ita Maldonatus. *Secundo*, dicit *multi*, quia opponit hos multos paucos Judaei, qui tunc vivent et salvabuntur, uti dixi versu precedenti, *g. d.* In fine mundi omnis fere populus tuus, o Daniel, id est plerique omnes Judaei tunc victuri convertentur ad Christum, salvabuntur, et resurgent ad gloriam: at hi omnes erunt pauci; multi vero, imo plurimi erunt, qui ab omni saeculo in toto mundo mortui, tunc resurgent, alii ad gloriam, alii ad gehennam. Quocirca huc alludit S. Joannes, *Apoc. VII*. Ubi cum dixisset ex Judeis in fine mundi convertendos et salvandos fore 144 millia, puta 12 millia ex quolibet tribu, subdit vers. 9: « Post haec vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, etc., stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amici stolis albis, et palmae in manibus eorum. » Quod enim ibi dicit Joannes ex Judeis salvandos fore 144 millia, hoc Daniel huc dicit: « In tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. » Rursus, quod Joannes ibi dicit: « Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat; » hoc Daniel huc dicit: « Et multi de his qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt: alii in vitam aeternam, alii in opprobrium. » Alludit, dico, non citat: nam Joannes de solis salvandis in die iudicii loquitur, Daniel vero tam de reprobandis, quam de salvandis. Rursus, Joannes Judeis paucis in fine mundi salvandis, opponit multas gentes tum pa-

riter victaris et salvandis; Daniel vero paucis Judeis tum victuris et salvandis, opponit innumeram multitudinem hominum omnium prius mortuorum, qui tunc resurgunt.

Hinc patet Judeis a Deo et angelis revelatam fuisse resurrectionem mortuorum. Quod enim Rabbini aliqui putant Judeos ab Antiocho oppressos hie vocari mortuos, eorumque liberationem vocari resurrectionem, insulsum est: nec enim Judei tunc resurrexerunt ad vitam aeternam; quod tamen de mortuis hie dicitur. Sic et anime immortalitatem, ac ex ea consequentem resurrectionem corporum per umbram cognoverunt gentiles. Demosthenes, cum fugeret Antipatrum, Archite blandis ei pollicenti vitam, si rediret, respondit: « Absit, ut vivere turpiter malim, quam honeste mori, postquam Xenocratem et Platonem audivi de animi immortalitate disserentes. » Ita refert Cardinalis Bessarion in Apologia Platonis.

Trismegistus in primo Dialogo Pinandri, ex animalibus ait solum hominem esse duplicis nature, mortalis propter corpus, immortalis propter animam: additque « animum justis harmonie motione exutum ad caelum ascendere, ubi una cum caetera mentium beatorum laudat Deum, quo omnes illic fruntur. » Eadem fuit sententia Ciceronis in Somnio Scipionis. Hinc fluxit opinio Elysiorum Camporum quos canit Virgilius, v. Aeneid. Didymus ille inter Brachmanas principes ita scribit ad Alexandrum Magnum: « Non sumus hujus mundi incolae, sed advenae, nec ita in orbe terrarum venimus, ut in eo libeat consistere, sed transire: properamus enim ad laerem patriam. » Plures citavi Genes. XXXVII, 35.

IN OPPROBRIUM. — In mortem aeternam: opponitur enim vite aeternae. Mors hae vocatur opprobrium, quia ignominiosissima erit aeque ac modestissima. « Gravissima poenarum pudor est: impij enim resurgunt ad pudorem et opprobrium aeternum, » ait S. Chrysostomus, homil. 6 in Epist. ad Ephes. Si enim ingens poena est, cum dux coram rege proditionis convincitur; cum latro reus publice in fuream agitur; cum regia conjux publice ad adultera capite plectitur: quis erit pudor, cum reprobi coram toto mundo, quia laese majestatis divinae rei, infames, incesti, proditores, damnabuntur ad aeternas poenas, ut cum terribis demoniibus in gehennae carcere, pice, fumo et flamma vitam perennem agant? Qualis erit illa exprobratio Christi in die judicii ad reprobos? Ego vos pavi, lavi, vestivi, redemi meo sanguine: vos me esurientem, sitientem, nudum, afflictum non pavistis, non polastis, non vestistis, nulla re juvistis; ego pro vobis flagellatus, concisus, occisus sum: vos iterum vestris sceleribus me flagellastis, concidistis, occidistis; ite ergo, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.

Audi Christum judicem exprobrantem apud S. Augustinum, serm. 67 De Tempore: « Ego te, o

homo, de limo manibus meis feci; ego terrenis artibus infudi spiritum, ego tibi imaginem meam conferre dignatus sum; tu vitalia mandata continentens deceptorem sequi, quam Deum maluisti. Cum expulsus de paradiso mortis vinculo propter peccatum tenereris, carnem assumpsi, in praesepe expositus, et pannis involutus jacui, infantie contumelias, humanosque dolores pertuli, iridentium palmas et sputa suscepi flagellis caesus, vepribus coronatus, cruci affixus. En clavorum vestigia, quibus affixus pependi. En fossosum vulneribus latus. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? cur ingrata redemptionis tuae munera nonuisti? cur habitaculum, quod mihi in te sacra-veram, luxurie sordibus polluisti? cur me graviore criminum tuorum cruce, quam illa in qua quondam pependeram, afflixisti? graviorem enim apud me peccatorum tuorum crux e. In qua in vitis pendo, quam illa in qua tu miserum, mortem tuam occisurus ascendi. Et quia post omnia mala ad medicamenta penitentie confingere noluiti, ab auditu malo non mereberis liberari: despexisti enim in judice veniam. »

Tunc dicent impij praepudore et timore montibus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos. Vide et exprobrationem Christi judicis ad Elphithorum, quam et intemat Morita diaconus apud Victorem Utiensem, lib. III Persecut. Wandal. recitavit eam, Rom. VI, 4. Errat ergo R. Saadias, qui solos justos et sanctos resurrecturos putat; et Indaei, qui solos Judeos a Messia resuscitandos putant.

UT VIDEANT SEMPER. — Hebraice est וראו אולם lediron olam, quod Septuaginta, Vatablus et Pagninus vertunt, in contemplum aeternum; Marinus in Lexico, in reprobrationem et abominacionem aeternam, ut Deus, angeli et sancti eos exsecrarent et abominarent perpetuo. Syrus et Arabicus vertunt: in perditionem et ignominiam sociorum suorum in saeculum, forte pro ראו ראון, legerunt רעו רעון id est sociorum amicorum. Secundo, alii vertunt In durationem doloris aeternam, quasi diron conflatum sit ex דור dor, id est duratio, et און on, id est dolor. Tertio, alii vertunt, in durationem concupiscentiae, vel peccati aeternam, on enim non tantum dolorem, sed et concupiscentiam, et peccatum (quod omnis doloris est causa) significat. Quarto, Noster hic et Isaie, cap. ult., vers. ult., cum Chaldae diron vertit satiatis visionis, quasi diron conflatum sit ex דר de, i. e. sufficientia, satietas, et ראון raon, i. e. visio: visionem tam activam quam passivam intellige, hoc est, ut videant et videantur. Activam hic accipit Interpres noster, q. d. Resurgent alii in mortem et opprobrium, ut videant, id est ut sentiant et experiant semper supplicia, opprobria et dolores mortis aeternae, ut semper moriantur, semper agonizent, et nunquam sint mortui. Passivam accipit Isaie, cap. ult., vers. 24, quia ibi additur « omni carni. » Alii enim: « Erunt (damnati) usque ad satiacionem vi-

judicia ad sept. loc.

ut quid. Prmo.

sionis omni carni, » q. d. Videbuntur, eruntque probro et ludibrio omnibus hominibus; aut, ut Forerius, R. David et alii, q. d. Erunt nauseae et detestationi omnibus viventibus, ne videlicet velint eos videre ob multitudinem vermium quibus scalebunt. Putat enim R. David diron deduci a דרר dara, quod ipse interpretatur vermen. Unde hic diron olam vertit, vermen sempiternum. « Vermis enim eorum non moritur, et ignis non exstinguitur, » Isaie LXVI, 24.

Hae ruminans B. Isaie abbas, tom. II Biblioth. SS. Patrum, orat. 29, ita lamentatur: « Vae nobis, qui hic sine timore nos peccatis obstringimus! quoniam illic nos ignis aeternus excipiet, et tenebrae exteriores, et vermis qui non dormit, et luctus, et stridor dentium, et coram angelis et creaturis omnibus dedecus sempiternum. »

« Vae nobis, quorum animae confuse, et a penitentia alienae in resurrectione et horrendo illo genitium omnium judicio a sumptis corporibus suis, cum fletu et stridore dentium in gemitus, et luctus, et cruciatu conjiciuntur acerbissimos ac sempiternos! »

« Vae nobis, qui in isto peregrinationis exsilio detestandas oblectationes consecramur, et paradisi deliciarum oblitii, contemnimus regnum caelorum! »

« Vae illis, qui aliis laborant, et sibi ipsis non prosunt. »

« Vae nobis, qui cum assiduo conscientiae nos reprehenditis stimulis sentiamus, non erubescimus, nec rationem actionum omnium nostrarum reddiduri, Dei judicium formidamus! »

3. QUI AUTEM DOCTI FUERINT, FULGEBUNT, etc. — Ex hoc loco docent Doctores corpora Beatorum tota fore lucida exterius et interius, ut tota luce penetrent, sintque transparentia. Sic enim lux penetrat firmamentum et stellas, factique eas totas et omnino lucidas: hocque erit ingens Beatorum gaudium, quod seipsos suique partes intimas, aeque ac sociorum perspicere poterunt, ita ut nihil lateat quod non videant. Ita docent D. Thomas, Richardus, Paludanus, Sotus Major, atque alii quos citat et sequuntur Franciscus Suarez, III part., tom. II, disput. 48, sect. II, et Joannes Salas, II II Quaest. V, art. 5, tract. II, disput. 14, sect. xv. Neque lux hae color corporum officiet. Sic enim vitrum varios colores suscipit, et tamen lumine intime penetratur: quin et alia corpora erassa colorata sunt et lucida; ac ratione coloris videntur in die, et ratione lucis in nocte, ut patet de noctiluca, nitidula, cicindela, lampyride, qui est vermiculus noctu lucens ut margarita, quo exemplo ad rem hanc confirmandam utitur Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 8, dum ait: « Justi splendebunt ut sol, et tanquam luna, sicut et splendor firmamenti: et praevideus istam hominum incredulitatem Deus, veribus parvulis lucidum dedit corpus, ut eo splenderent, ut ex apparentibus crederetur id quod expectamus:

qui enim partem potuit prestare, poterit et totum; et qui fecit ut vermis lumine splenderet, multo magis hominem justum splendendum effleat. »

Queres, an alii hic sint justi, et alii docti: an alius splendor firmamenti, alius stellarum? Au doctores, firm alii justis in hoc sunt? Prima quae- sitio.

Primo, Dionysius Carthusianus: Docti, inquit, sunt omnes justi. II enim sunt scientes Deum, ut dixit cap. praeced., vers. 32; hique docti sunt a Spiritu Sancto pie et sancte vivere; saepe tamen non sufficiunt ut alios doceant: unde his in sequenti hemistichio praepoint doctores. Hae facit illud S. Leonis, serm. De Epiphania: « Quiumque, aii, in Ecclesia pie vivit et caste; qui ea quae sursum sunt sapit, non quae super terram, et caelestis quodam modo instar est luminis. Et dum ipse sancte vitae nitorem servat, multis viam ad Dominum quasi stella demonstrat. »

Verum obstat vox autem, cum ait: « Qui autem docti fuerint, » qua distinguit doctos ab aliis justis et sanctis, qui omnes, uti praecisit, evigilabunt in vitam aeternam. Unde S. Hieronymus ad Paulinum: « Vides, inquit, quantum inter se distent justa rusticitas, et d' est justitia; alii stellis, alii caelo comparantur, » hinc et Averroes dixit hominem doctum et hominem indoctum ita differre, ut de his homo, sive natura hominis, non praedicatur aequaliter.

Secundo, alii melius putant hic distingui doctos tam a doctis, quam a doctoribus. Hos enim esse tres gradus Sanctorum, uti sapientia et merito, ita et praemio dispares. Sancti ergo simplices et indocti sunt quasi caelum caeruleum, purum et pellucidum: docti vero sunt quasi splendor firmamenti, id est sicut candor, vel nubes candida, quae resplendet in caelo caeruleo: doctores autem aliorum sunt lucentque quasi stellae. Hi enim sunt tres uti lucis, ita et Sanctorum gradus. Audi et Rabbinos in Midras tehiltin, in Expositione Psalm. XI, ad vers.: Quoniam justus Dominus et justitias dilexit: acutatem vidit ingenio ejus: « Hi, inquit, justi sunt, de quibus dictum est Daniel. XII: Et intelligentes splendebunt sicut splendor caeli. Futurum siquidem est ut facies justorum fulgeant tanquam sol, tanquam luna, tanquam caelum, tanquam stella, tanquam fulgura, tanquam lilia, tanquam lampades. Primo, tanquam sol, sicut dictum est Judicum cap. V: Sicut agrosus solis in fortitudine sua. Secundo, tanquam luna, sicut dictum est Psalm. LXXXV: Sicut luna praeparata in aeternum. Tertio, sicut caelum, uti dictum est Daniel. XII: Velut splendor caeli. Quarto, tanquam stella, sicut dictum est Daniel. XII: Splendebunt ut stelle. Quinto, tanquam fulgura, sicut dictum est Nahum II: Ut fulgura discurrant. Sexto, tanquam lilia, sicut dictum est in Psalm. LXVIII: Super liliis. Septimo, tanquam lampades, sicut dictum est Nahum II: Ut eorum tanquam lampadarum. » Deinde totidem classes justorum hae assignant, subdit: a Prima diversitas (vel classis) est eorum qui ante faciem regis habitant, et

Au doctores, firm alii justis in hoc sunt? Prima quae- sitio.

Secundo.

Sancti indocti sunt ut caelum, docti ut splendor firmamenti, doctores ut stelle.

Intuentur regem et faciem ejus, sicut dictum est: habitabunt recti coram facie tua. *Secunda* est eorum de quibus dicitur: Beati qui habitant in domo tua. *Tertia*, eorum de quibus aiunt: Quis ascendet in montem Dei? *Quarta*, de quibus dicitur: Beatus, quem elegisti, et appropinquasti. *Quinta*, de quibus dicitur: Deus, quis hospitaliter in tabernaculo tuo? *Sexta*, de quibus dicitur: Quis habitabit in monte sancto tuo? *Septima*, de quibus dicitur: Et quis surget in loco sancto ejus? Quælibet autem harum diversitatum habet mansionem per se paratam in paradiso deliciarum. » Hæc talem impiorum classes opponens, subdit: « Et e contra septem quoque habentur mansiones in gehenna pro impiis. Et sunt istæ: *Seol*, id est infernus; *Abaddon*, id est perditio; *Geh*, id est vallis, vel profundum; *Duma*, id est taciturnitas; *Zalmavel*, id est umbra mortis; *Erets tach-tich*, id est inferior; et *Erets tsia*, id est terra sitiens. Hæ sunt septem mansiones impiorum, et septem justorum. Cuilibet autem iuxta opera eorum, domus mansionum ipsorum. » Ita Rabbini rabbinice.

Tertia et genuina.

Tertio et genuine, S. Hieronymus, Maldonatus, Pererius et alii per doctos intelligunt doctores, ut idem dicitur sequenti hemistichio quod dictum est priori, more Hebræo. Probatur, *primo*, quia hebræum מַשְׁכִּיל *maskalim*, non tantum doctos, sed et docentes significat: non enim docti, sed docentes præmia dari convenit, ait Maldonatus. *Secundo*, quia plane alludit Daniel ad doctos tempore Antiochi et Antichristi, de quibus dixit cap. xi, 33: « Et docti in populo docebunt plurimos; » in tanta enim persecutione doctorum omnium officium erat, docere et confirmare alios in vera fide; tunc ergo omnes docti erant et aliorum doctores, partim verbo, partim exemplo. *Tertio*, quia proprie non est alius splendor firmamenti, quam stellarum et a stellis: nubes enim candida non est splendor firmamenti, sed lux et candor. Unde Septuaginta vertunt: *Et intelligentes fulgebunt sicut splendor firmamenti, et a justis iustis quasi stellæ in sæcula.* Id magis patebit in sequenti. Quoniam probabiliter censet Scholasticus in editione Septuaginta per Caraffam, Septuaginta, « *doctores*, id est *justi*, posse pro *doctores*, id est *justificatos*, hoc est, ad justitiam erudientibus, ut habent Hebræa et Nöster.

Nota primo: Docti sive intelligentes, puta qui veritatem intelligunt, sacramque Dei nomen, ut ait S. Clemens, lib. V *Constit. Apost.* cap. vi, puta Deum, Deique legem, ut explicat Turrianus; hic intelliguntur non speculative tantum, sed et practice, quæ est scientia Sanctorum, *Sapient. x, 40*; et sapientia ac prudentia justorum, *Luce i, 17*, cuius passim meminit Sapiens in *Proverbiis*. Hi ergo docti sunt ii, qui eruditi sunt in lege Dei, ea ratione ut eam in proximo deducant et observent, ita ut, quo sunt doctiores, eo sint et sanctiores. Hi fulgebunt præ aliis justis, uti splendor firma-

menti fulget præ ipso firmamento. Rursum idem, qui actu non unico, sed crebro et confirmato ad justitiam erudiunt multos, sive, ut hebræo est מַשְׁכִּיל *maskilim*, id est qui *justificant multos*, id est qui sua doctrina et exhortatione, æque ac exemplo peccatores convertunt, eosque faciunt justos vel justiores; ac nominatim qui in tentatione ac persecutione alios in fide et justitia confirmant; sive publice in scholis, uti faciunt doctores; sive in templis, uti faciunt concionatores et catechistæ; sive privatim in confessione, colloquio, mensa, domo, etc.; hi fulgebunt quasi stellæ aliis præfulgentes, aliosque illuminantes, in perpetuis æternitatibus.

Angelus ergo hic proprie non loquitur de his qui docent profana, aut humana jura, philosophiam, aut theologiam modo tantum speculative atque scientifico; sed de iis qui ea ad proxima dirigunt, iisque quasi escis et setis, in discipulorum animos inducunt et inserunt Dei timorem et pietatem, uti faciunt viri religiosi, qui sacralæ scientias hoc fine docent. Hi enim secularibus miscendo pia monita, documenta et exhortationes, auditores suos erudiunt et eformant ad justitiam, eosque justos et sanctos, æque ac doctos efficiunt. Nam, ut ait S. Dionysius: « Divinarum omnium perfectionum divinisima est, Dei creatorem esse in reductione animarum ad Creatorem; » estque angelicum opus aliis purgare, illuminare, perficere. « Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest, et quantum edificat ex vilis merito Ecclesiam, tantum nocet si destruentibus non resistat, » inquit S. Hieronymus ad *Paulinum*. Hi ergo sunt Cherubini sima, et Seraphini. Talis fuit S. Bonaventura doctor Seraphicus: tales decet esse omnes Doctores, Theologos, presertim Religiosos. Porro Syrus vertit: *Factores bonorum, et intelligentes lucebant ut lumen firmamenti; et qui justificant multos, erant fulgentes et stantes sicut stellæ in sæculum, et in sæculum sæculorum; Arabice Antiochenus: Qui habent sensum (rationem) lucebant ut lux cæli; et sicut justificant multos, erant nitentes velut sidera, et perdurabant in sæculum sæculorum; Arabice Alexandrius: Sensati et factores boni lucebant ut lumen cæli; et qui justificati sunt plurimum, habebunt hoc (lumen) velut sidera, et perdurabant in sæculum. Sanctorum ergo doctorum gloria et claritas erit instar stellarum, in quibus lux est densior et ad res alias illuminandas efficacior; sic enim et hi, uti in omnium quos erudiunt ad justitiam, meritis quodam modo merentur: ita in eorum omnium corosis et ipsi coronabuntur, ait Dionysius Carthusianus. Et sicut in terris, cæteris quasi stellæ illustres præluxerunt per sapientiam et gratiam; ita in celo isdem pariter quasi stellæ radiantes prælucebunt, per illustrem coronam et gloriam.*

Nota secundo: Loquitur hic angelus de iis qui docent in virtute, justitia, sanctitate, et lego Dei usque

excitant ad omnia factum et martyrium.

ad mortem et martyrium alios docent et corroborant. Hi enim verbis et factis docent et ostendunt quam breves, viles et exiles sint omnes opes, deliciae et pompæ terrene; nimirum eas esse meros fumos et bullas puerorum, quæ exterius turgide et magnæ videntur, cum interius sint inanes et vacuæ, nec nisi aerem et ventum continent: pari enim modo mundanæ opes et honores, pompa sua externa quid magni ostentant, sed intus carent substantia, veritate et soliditate. Hi docent vera, solida et æterna bona esse in cælis, quæ Deus promisit contentmentibus terrena. Hi verbis et factis S. Scripturæ docent quantum bonum sit virtus, Delique timor et amor, ac quantum malum sit peccatum, Deique immensi offensæ et ira. Denique hi in persecutionibus reipsa docent tormenta omnia esse brevia et exilia præ magnitudine æternæ gloriæ, quam certo expectant, illudque Apostoli classicum, tam fortiter patiendi omnia tristia et dura, quam exhortando, cunctis insonant: « Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis; momentaneum enim et leve tribulationis nostræ æternam gloriæ pondus operatur in nobis. »

Ita fecerunt SS. Sebastianus, Vincentius, Laurentius, primique Pontifices Romani: hæc enim est vera doctrina et sapientia Sanctorum. Alludit enim angelus ad Levitas Machabæos, aliosque doctores et martyres, qui fuerunt tempore Antiochi, eruntque tempore Antichristi, de quibus dixit cap. præcedenti, vers. 33: « Et docti in populo docebunt plurimos, et erunt in gladio et in flamma; » et vers. 35 (utrobique enim est in Hebræo eadem vox quæ hic, puta *maskilim*): « Et de eruditis erunt, ut conflentur, et eligantur, et dealbentur. » Hi enim sunt doctores divini, ideoque fulgebunt ut stellæ in æternum. Imo aliqui, ut Aloazar supra citatus, vult de iis solis, puta de Mathathia et Machabæis, hic agit: et Maldonatus per doctos et doctores hos accipit eos, qui alios docent suo exemplo, presertim martyres. Hoc est quod de iis senect atque Christus, *Matth. v, 19*: « Qui fecerit et docerit (legem et mandata Dei), hic magnus vocabitur in regno cælorum. » Nam de aliis, qui verbo docent, vita doceant, ait ibidem: « Qui solverit unum de mandatis istis minimis, et docerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. »

Nota tertio: Majorem gloriam habebunt hi docti et doctores, quam plebeii, rudes et indocti, non tantum accidentalem, sed et essentialem. Ratio est, quia hæc eorum doctrina, cum sit practica et affectuosa, majorem involvit charitatem, gratiam et spiritum: hoc enim impulsus alios docent, eosque eodem, puta Dei et cælestium cognitione et amore, imbuunt: majori autem gratiæ et charitati major a Deo promissa est, quasi merces, beatitudo et gloria essentialis. Alioqui, si quis plebeus et rudis, v. g. rusticus, ma-

jore præditus sit gratia et charitate, quam doctor et concionator (quod non raro fit in iis qui tolli speculationi aride, aut verborum concinnitati et speciosis student) majorem pariter quam doctor consequetur gloriam essentialem, etsi accidentaliter doctoris lauram non sit obtenturus. Hi ergo Danielis docti et doctores fulgebunt: *primo*, majori lumine gloriæ in anima; *secundo*, majori gloria corporis; *tertio*, propria aureola. Tres enim sunt aureolæ, scilicet Doctorum, Virginitum et Martyrum, uti docent Doctores. Porro aureola hæc erit peculiaris gloria animæ et corporis, decor et corona instar stellæ: atque probabile est in martyribus fore, ut ait S. Augustinus, serm. 1 *De Omnibus Sanctis*, coronam in capite, et, ut Dominicus Soto docet in IV, disp. LIX, in fine, in Martyribus claritatem toto corpore fore subrebean et purpuream instar rosarum; in Virginitibus claritatem fore candidam instar liliorum; in Doctoribus claritatem fore stellatam, et viridem instar lauri. Erit enim, ait Dominicus Soto, in corporibus Sanctorum color lucidus et lux colorata. Dos ergo claritatis Virginitum erit albicans, Martyrum rubra, Doctorum viridis. Idem docet Josephus Angelicus, *Quest. De Beatis*, art. vi, in fine. Similia de aureolis hæc docent Paludanus, in IV, dist. XLIX, *Quest. VIII*, art. v; S. Antonius, III part. tit. XXX, cap. vii; Henriquez, tract. *De Fine hominis*, cap. xxvii, § 8; Bonaventura in *Breviario*, cap. ult.; Major, in IV, dist. XLIX, *Quest. XLII*, in fine. Addit Soto: « Et forte Virgines gestabant lilia, Martyres palmas, Doctores laureas aut virides ramos. Nam, ut ait S. Augustinus, serm. 1 *De Omnibus Sanctis*: « Floribus cæli nec roses, nec lilia desunt. Certent singuli ad utroque honores amplissima. accipere dignitatum coronas, vel de virginitate candidas, vel de passione purpureas; in cælestibus castris pax et acies habent suos flores, » sed nostris præstantiores, nobisque incognitos, « quibus milles Christi coronantur. » Et S. Ambrosius, in cap. xii *S. Lucæ*: « Ubi, ait, integritas, ubi castitas, ubi religio, ubi fida sacerdotum scientia, ubi claritas angelorum est; illic Confessorum violæ, lilia Virginitum, rose Martyrum sunt: sunt enim spinæ rosarum, quia tormenta sunt martyrum. »

Hæc de causa Virgines beate cum liliis, Martyres cum rosis sæpe appaerunt. Ita appaerit S. Agatha S. Digne, eique porrigendo rosam et lilium, eam ad martyrium et virginitatis bravium invitavit. Audi Eulogium, et ex eo Baronium, anno Domini 833. Cum Saraceni sevirunt in Ecclesiam Cordubensem, inter cæteros martyres virgo quedam adolescensula, merito et nomine Digna, Deo revelante et confortante, ad palmam processit. Paulo namque ante martyrium suum assistere sibi per somnium vidit puellam, habitu et specie percompam angelicæ, rosas et lilia manu gestantem. Quam cum de nomine causaque sui exploraret adventus: « Ego sum, inquit,

E. Virel
1816.
Martyres
cum ro-
sis appa-
erunt.

Agatha olim propter Christum diris atrita supplicis, et nunc veni partem tibi purpurei muneris hujus conferre: accipe libens gonarium, et viriliter age in Domino. Nam reliquias rosarum et liliorum, quas in manu servo, post te ex hoc loco data sunt migraturis. » Tali virgo sacra visus ac munere illustrata, cum e dextra collocatis rosam susceperet, magis humiliabat sese, dicebatque cum lacrymis: « Nolite me Dignam vocare, sed magis indignam, quia ejus meriti sum, etiam nomine deo insigniri. » Et cum a die revelationis sue amore compuncta martyrii, tacito cogitamine, quibus ad id posset indicis adspirare, sepius ruminaret; apertis silenter cenobii claustris, cum jam beatos pendere comperisset martyres, concito gradu judicem petens, cur fratres suos, preces justitie trucidaverit, assertionem intrepida percunctatur: « An quia, inquit, Dei cultores existimus, sanctamque fideliter colimus Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, unum et verum Deum factentes; et omne quod ab hac credulitate dissentit, non solum negamus, verum etiam detestamur, maledicimus et confundimus, idcirco confundimur? » Hec et his similia sancto et immaculato ore disserente puella, nihil cunctatus arbiter hictoribus decollandum committit, qui mox delicatis inferunt jugulam collis. Nec mora, consternatis corruens membris, equale deorsum versa suspenditur, cæterisque trans flumen addeicitur. Hec namque ordine hî tres advocati, Anastasius scilicet presbyter, Felix monachus, et Digna virgo beata eodem die dispariter ceciderunt. Hucusque Eulogius.

Sub annum Domini 304, passa est Cæsarea in Cappadocia S. Dorothea virgo et martyr: cui, cum duceretur ad supplicium Theophilus advocatus præsidi irridens dixit: « Eia, tu sponsa Christi, mitte de paradiso sponsi tui rosas. » Et Dorothea respondit: « Plane ita faciam. » Cum venisset ad ietum percussoris, rogavit carnificem, ut permitteretur breviter precari: absoluteque oratione, ecce puer ante eam apparuit ferens in orario tres rosas elegantissimas (erat autem hiems; passa est enim 6 februarii). Cui illa ait: « Obsecro te ut feras ea Theophilo, et dicas ei: Ecce quod a me petisti, ut tibi de sponsi mei paradiso transmitterem. » Ipsa autem percussa gladio perexiit ad Christum. Interim puer rosas ad Theophilum deferens, dicens: « Ecce sicut promisisti virgo Dorothea, ita transmittit tibi hæc de paradiso sponsi sui. » Eas excipiens Theophilus exclamavit: « Vere Christus Deus est, et non est simulatio in eo. » Unde captus, equale tortus, et gladio cæcus, martyr ad Dorotheam in paradiso evolavit. Ita habet *Vita S. Dorotheæ*.

Similiter angelus, offensus S. Cæciliæ et Valeriano ejus sponso duas coronas e rosis et liliis extractas, eos invitavit virginitatem et ad martyrium, uti habent *Acta Cæciliæ*.

Vis harum stellarum exempla? accipe: *primo*, Doct. Christum doctor doctorum, jam gloriosus de seipso ait *Apocal. xii, 16*: « Ego sum stella splendida et matutina. » *Secundo*, Ecclesia, quæ est columna et firmamentum veritatis, apparuit S. Joanni, *Apocal. xii, 1*, quasi mulier habens in capite coronam « stellarum duodecim, » puta duodecim Apostolorum, qui Ecclesie doctores, et quasi stelle præfulserunt, et præfulgebunt in æternum. Audi S. Chrysostomum, hom. *De Pentecoste*, sub finem tom. III: « Quæ, ait, sunt tales stelle sicut Apostoli? Stelle in cælo, Apostoli super cælos. Quæ sursum sunt, inquit Apostolus, sapite, ubi Christus est in dextra Patris sedens. Stelle de igne (ex sententia Platoniorum, juxta quam Poeta: Vos æterni ignes) insensibili, Apostoli de igne intelligibili. Stelle in die nocte lucet, in die obscurantur: Apostoli in die et nocte suis radiis, hoc est virtutibus, effulgent. Stelle, orto sole, obscurantur: Apostoli, sole justitie resplendente, sua claritate luceant. Stelle in resurrectione cadent sicut folia: Apostoli in resurrectione rapientur in æra nubibus; et in illis quidem sideribus alius Antifer, alius Lucifer appellatur: in Apostolis autem nullus Antifer est, omnes Luciferi. Et ideo stellis majores Apostoli: et quicunque eos luminaria vocaverit mundi, non peccabit; non solum dum essent in corpore, sed etiam magis nunc quando de vita migraverit. » *Tertio*, Moyses legislator et doctor veteris Testamenti profulsit ut stella, dum facies ejus a Deo radios et quasi cornua lucis accepit, *Exodi xxxv, 29*. *Quarto*, de Simeone, Onie filio, insigni doctore et pontifice, ait Ecclesiasticus cap. I, 6: « Quasi stella matutina in medio nebulae, et quasi luna plena in diebus suis lucet, et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei. » *Quinto*, *Apocal. i, 20*: « Septem stelle, angeli (hoc est doctores et Episcopi), sunt septem Ecclesiarum » Asiæ. *Sezto*, S. Dominicus nobili cuidam matrone in visu apparuit luculentam stellam in fronte gerens, cuius immodico splendore totus orbis irradiabatur, uti habet ejus Vita, lib. I. cap. I, et cap. ult. in fine. *Septimo*, S. Nicolaus Tolentinas, qui verbo et sancta austeritate sua vita multos erudit ad salutem, in cella sua dormiens vidit sidus radiantissimum: vigilans vero vidit stellam, quæ quotidie motu recto ipsum anteedebat usque ad altare; deinde stella hæc post mortem ejus, ipso die obitus quotannis ad tumulum ejus visa est. Idem sex mensibus ante mortem, qualibet nocte ante preces nocturnas audivit angulos suavissime canentes, ipsamque invitantes ad suum in cælis consortium; ita ut ipse ad eos aspirans diceret: Cupio dissolvi, et esse cum Christo. Nimirum angeli amant doctores, utpote qui angelicum apud homines officio perfunguntur. *Octavo*, Abbas Polychronius in *Prato spiri.* cap. vi, narrat de sancto quodam monacho, super cuius dextra caput stella, quasi comes itineris apparere non desistit

donec ipsum sepulture traderent; et cap. civ, narrat abbas Theodosius se vidisse stellam lucidissimam super caput Nonni presbyteri. Alius ibidem « tit eundem Nonnum, extensis in cælo manibus, orantem: » Lucebant autem manus ejus quasi lampades ignis. » *Nono*, in morte S. Thomæ Aquinatis, visa est viro cuidam religioso, stella incumbens monasterio, quæ eo animam exhalante in cælum ascendebat: unde ipse, licet absens, S. Thomæ obitum æque ac gloriam cognovit. Ita refert Ferdinandus Castiglus in *Histor. Ordin. S. Domin.*, part. I, lib. III, cap. xxxiii. Vide dicta *Numer. xxiv, 16*: « Orietur stella ex Jacob. » *Decimo*, B. Virgo Maria, id est domina, doctrix et stella maris, imo orbis, allegorice est mulier amicta sole, et coronata stellis duodecim, *Apocal. cap. xii*, ac toto corpore, totaque anima innumeris dotibus tam gloriæ quam gratiæ, quasi stellis lucidissimis coruscant, ut de ea vere cecinerit Poeta:

Tot tibi sunt dotes, Virgo, quot sidera cælo.

Denique stelle significant doctores et pastores esse oculos Ecclesie, sicut dux est oculus exercitus, et stella est oculus cæli. Hinc Demas insignis orator, mortuo Alexandro Magno, Macedonum doctore et doctore, eorum exercitum comparavit cum cyclope, qui effossus est oculus. Rursum stella celestis significat eos et cælo a Deo docti, duci, regi, ejusque instinctu et spiritu agi, ut auditorum corda illustrent, convertant, justificent. ad hoc enim vis humana non sufficit, sed divina requiritur.

IN PERPETUAS ÆTERNITATES. — Hebraice est, *in æternum et ultra*, id est in omnem æternitatem, et ultra eam, si quid esse aut fingi posset. Vide dicta *Exodi xv, 18*. Esse quam modicus labor, quam modica passio, quantum pariter gloriæ pondus. Quia doctores sunt « satores æternitatis beate, » ut ait S. Hilarius; hinc et ejusdem erunt messores. « Maxima enim cæcitas et ignorantia quam homines trahunt ex Adamo, est, quod bona præsentia vilia, fluida et brevia præferunt veris, solidis et æternis: tantum enim intuentur pompam et speciem æternam rerum, non res ipsas, instar puerorum, qui ex sapone et aqua bullas inflant, easque sectantur, quæ vento turbidæ mox tenues vaneant in auras: ac instar canis Æsopici, qui carnem ore tenens, vidensque ejus umbram majorem, carnem dimisit, ut umbram caperet: ita homines bullas et umbras rerum sectantur, non res ipsas, ac proinde utrasque amittunt. Præclare S. Augustinus, serm. 39 *de Temp.*: « Tota, ait, series Scripturarum nos a terrenis ad celestia erigi adhortatur, ubi vera et sempiterna est beatitudo, ad quam nisi per fidem catholicæ pacis, cooperante eharitate Dei et proximi, neminem pervenire certissimum est. » O quam gloriosum est regnum in quo cum Christo doctore doctorum, regnant omnes Sancti, fulgent omnes

doctores ut stelle, ut solos in perpetuas æternitates! O Israel! quam magna, quam diuturna est domus Dei! quam ingens locus possessionis ejus qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus ejus nomina vocat! O æterna sapientia Jesu amor noster! doce nos, da ut et alios doceamus ad justitiam, ac tandem due nos in Doctam sanctorum, ut ibi fulgeamus quasi stelle in sæcula sæculorum.

4. CLAUDE SERMONES, ET SIGNA LIBERUM. — Hæc clausura et signatio significat, *primo*, longinquitatem prophetiæ, quod scilicet ea que in illa prædicantur, post multa tempora sint eventura: idea enim jussit eam signari angulus cap. viii, 26. Sic apud veteres liber obsignatus erat hieroglyphicis antiquitatis, ait ex Floro Pierius *hierogl.* 47, cap. xxxvi, eo quod in eo vel veteres sapientium disciplinæ, vel res gestæ, longæ posteritatis memorie commendentur, atque ita liber, ut ait Horatius: « Longum scriptoræ proroget ævum. » *Secundo*, ejusdem obscuritatem: quæ enim clausa sunt, obscura et impervia sunt. Hæc de causa hæc eadem videt S. Joannes in libro signato septem sigillis, *Apocal. cap. v, 1*. *Tertio*, ejusdem certitudinem: certa enim habentur quæ obsignata sunt, ut patet cap. viii, 26, *q. d.* O Daniel! hæc omnia quæ capite decimo hucusque tibi revelavi, æque obscura sunt, ac longinqua et certa: quare sub figuris ea signa et claudæ, id est, conscribere significat, ut legentes non intelligant, *q. d.* Hæc non bene cognoscuntur ante « tempus statutum, » scilicet legis novæ, ait Theodoretus, in quo mysteria sacre Scripturæ Christus aperiet: nec plene ante « tempus statutum, » quo ea quæ hic prophetata sunt, reipsa complebuntur, præsertim ea quæ de resurrectione bonorum et malorum, deque doctorum gloria hic prædicantur futura in fine mundi. Unde Pagninus vertit: *Usque ad tempus finis*; Septuaginta: *Usque ad tempus consummationis*. Quocirca prius plurimi pertransibant et perlegent hæc prophetas, earumque multiplicem scientiam, id est, interpretationem afferent. Ita nimirum cum hæc scriberet Daniel, nemo ea intelligebat: post Antiochi tempus intelligi coepit sunt quæ ad eum ejusque antecessores pertinet: ea autem quæ de Antichristo dicta sunt, necdum intelliguntur; intelliguntur autem tempore Antichristi. Ita Maldonatus. Nam ut ait S. Irenæus: « Omnis propheta priusquam compleatur, enigma est; cum autem completa est, manifestatam habet expositionem et intelligentiam. »

Ita veteres Ægyptii in foribus templorum pingebant sphinges, ut significarent divina dogmata, oracula et mysteria abstrusa et abditæ esse; atque in arcanis duntaxat inter sapientes religionis cultores tractanda: et quia Augustus Cæsar erat sentinelæ rerum sacrarum amantissimus, hinc sphingem ferebat sculptam in annulo quo litteras signabat. Erat enim sphinx moestrum, capite et manibus simile puellæ, corpore canis, alis avi,

unguis leoni, cauda draconi, voce homini; quod homines pretereuntes difficillibus et inextricabilibus questionibus remorari ferebatur. Ita Pierius, *hierogl.* 1 et 7. Moraliter, docet hic Deus illud dogma Ptolemei initio *Almagesti*: « Tuum consilium non committis nisi ei qui ipsum celeriter, » puta sapientibus et justis. « Justorum enim corda secretorum monumenta, » ut ibidem ait Ptolemeus.

5. ET ECCE QUASI DEO ALII STABANT. — Censet S. Hieronymus duos hosce viros stantes adversim in utraque fluvii ripa fuisse duos angelos, scilicet, principem regni Græcorum, et principem regni Persarum, qui Judæorum liberationi adversabantur, ut dixit angelus, cap. x, 13 et 20; tertium vero eis in ripa stantem fuisse angelum Hebræorum, qui a cap. x hucusque cum Daniele locutus est, quem verisimile est fuisse Gabrielem, ut colligitur ex cap. viii, vers. 16.

Alter Alcazar in *Apocal.* x, 1, notat 2; censet enim ipse hos duos viros in ripa stantes significare reges Austri et Aquilonis, hoc est *Egypti* et *Syriæ*, qui bellorum tumultu Dei populum utriusque captum in maxima pericula, calamitates et aerumnas conjecturi erant, uti audivimus cap. præcedenti. Hi duo obsistunt angelo stanti super aquas, ne ad alterutram ripam evadat, hoc est, obsistunt Judæis (hos enim representat ipse eorum angelus), ne ex hoc bellorum bivio manus alterutrum evadant. Verum hæc spectant ad tempora Antichristi, uti patet ex prophetiæ decursu.

6. ET DIXI (scilicet ego Daniel) : ita et Septuaginta; sed Hebræa jam habent וְאֶתְּוֹמֵר, *et dixit*, scilicet alter duorum angelorum stantium in ripa) VINO QUI ERAT INDUTUS LINEIS (hoc est angelo Hebræorum, qui cum Daniele loquebatur, ut patet cap. x, 9), QUI STABAT SUPER AQUAS FLUMINIS, — puta Tigris, ut patet cap. x, 4: ibi enim dicebat Daniel; idque ut designaret, primo, omnia imperia celerissime decurrere, uti velocissime decurrit Tigris; secundo, Judæos gentem suam, fluctibus aquarum, id est, aerumnis tribulationum et persecutionum, jactari.

USQUEQUE FINIS HORUM MIRABILIUM, — quando hæc res mirabiles, quas prædixisti, evenient? *Secundo* et potius, *q. d.* Quamdiu durabit, et quando finietur atrox illa persecutio Antichristi, quam tam operose et horridè descripsisti? Huic enim questionis respondet mox angelus dicens: « In tempus et tempora, et dimidium temporis. » Brevis enim tribulatio, si præsciatur, valde eam alleviat: unde propter electos breviabit Deus diem persecutionis Antichristi, ne illi succumbant, *Matth.* xxiv.

7. CUM ELEVASSET DEXTERAM ET SINISTRAM, — cum, elevata manu dextera et sinistra, jurasset. Dextra elata solemus jurare: hic vero angelus etiam sinistram levatum ob rei gravitatem, tum ad juramenti confirmationem. Juramentum ergo hoc significat Dei decretum de hisce oraculis rebus-

que futuris immutabile esse et irrevocabile.

QUA IN TEMPUS. — Refer hæc ad *audiri*, *q. d.* Audivi angelum cum jurasset, dicentem: « Quia in tempus, et tempora, et dimidium temporis, » id est per annum, et duos annos, et dimidium anni, hoc est, per tres annos cum medio durabit persecutio Antichristi, de qua quæritur.

Alcazar in *Apocal.* xi, 2, not. 2, censet hic agi ad litteram de persecutione Antiochi: licet enim profanatio templi ab eo facta duraverit tantum tribus annis, ut dicitur I *Machab.* iv, 32, et testatur Josephus lib. XII *Antiq.* cap. x, alias xi, tamen profanatio urbis Hierosolymæ duravit tres annos cum dimidio. Tandiu enim ipse urbem et arcem Sion occupavit, et divinum cultum inhibuit, uti disertè docet Josephus in Prologo lib. *De Bella*, et cap. i. Consequenter quod dicitur hoc cap. vers. 12: « Beatus qui expectat, et pervenit ad dies mille trecentos triginta quinque, » refert ipse ad arce Sionis instaurationem, quæ ad majus templi presidium et propugnationem fuit expiatum, uti liquet I *Machab.* iv, 60, et apud Josephum lib. XII, cap. x, alias xi. Verum passim Catholicis, tam moderni quam veteres, hæc referunt ad persecutionem Antichristi, idque pluribus demonstravi cap. vii, 25.

ET CUM COMPLETA FUERIT DISPERSIO MANUS POPULI. — « Manus, » id est multitudinis: quia enim de bello agebat, militari usus est vocabulo, quasi dicat: Cum plurimi christiani dispergerent in solitudines et speluncas, ut cedant furori Antichristi, *Apocal.* xii, 6, tunc ea que hic prædicæ, complebuntur; tumque Dei electi in tribulatione dealbabitur quasi in igne, ut dicit cap. xi, et rursum hic dicit vers. 10. Theodoretus legit: *Cum perfecta fuerit dissipatio populi sanctificati, cognoscent sanctum*, scilicet Eliam prophetam, inquit, qui fideles fugientes Antichristum confortabit.

8. ET EGO AUDIVI, ET NON INTELLEXI (presertim id quod rogavi vers. 6, et quod iterum hic rogo): QUID ERIT POST HEC? — Id est *Quis erit finis horum mirabilium?* Ita Hebræa et Theodotion. Unde sequitur:

9. CLAUSI SUNT SIGNATIQUE SERMONES USQUE AD FREVINTUM TEMPUS, — *q. d.* Nemo hæc plene intelliget, donec adveniat tempus a Deo præfixitum, quo ea reipsa evenient. Vide dicta vers. 4.

10. NEQUE INTELLIGENT OMNES IMPII. — Impii et Antichristiani non intelligunt hæc prophetiam, etiam cum viderint ea que hic dicuntur, evenire; quia prospera referent in Antichristi potentiam, et in hominum consilia; adversa in casum et fortunam aliasque causas naturales.

PORRO DOCTI INTELLIGENT, — *q. d.* Pii et sapientes christiani intelligunt mysteria hujus prophetiæ, cum ea viderint impleri; quia nunquam agnoscentes Dei providentiam levabant capita sua, et cognoscent redemptionem suam appropinquare, Danielisque prophetiam impleri, uti in simili a Christo moniti fuerunt, *Matth.* xxiv, 43.

VERS. 11. 11. A TEMPORE CUM ABLATUM FUERIT JUGES SACRIFICIUM, etc. — Syrus vertit: *A tempore quo transibit oblatio (sacrificium), dabitur profanatio (abominatio) in corruptionem (desolationis), dies mille ducentinonaginta*; Arabicus Antiochenus: *Eta tempore in quo mutatur sacrificium, dabitur in immunditiam, in desolationem, dies mille ducentinonaginta*; Arabicus Alexandrinus: *Considerabunt in tempore quo transibit oblatio, et faciet multos in immunditiam et corruptionem, dies mille ducentinonaginta*.

A TEMPORE. — Porphyrius et alii catholici hæc intellexerunt de tempore Antiochi, qui sacra Judaica sustulit. Alius quidam putat hic designari tempus, quo Romanorum contra Judæos bellum duravit: si enim a 13 Neronis anno quo cepit bellum hoc, usque ad secundum Vespasiani, quo debellata captæque est urbs, totaque Judæa, tempus numeres; tres annos cum medio reperies. Verum, ex vers. 2, patet hic agi de fine mundi. Sicut ergo cap. ix, 27, prædicit Daniel fore abominationem desolationis in templo, in exilio per Titum, et rursum cap. xi, 13, in exilio per Antiochum Epiphanem: ita hic ait eandem tertio fore in exilio per Antichristum, cujus illa duo priora fuerunt typos et præludium. Triplex ergo, sive ter repetita est hæc abominatio desolationis apud Danielem, primo, sub Antiocho; secundo, sub Tito; tertio, sub Antichristo.

Dico ergo, per *juge sacrificium* hic intelligi sacrificium Eucharistiæ. Hoc enim est *juge*, quia in Missa quotidie per totum orbem in Ecclesia Christi offertur, sicut olim quotidie offerebatur *juge sacrificium agni*, *Exodi* xxix, 28. Unde Græca habent *ἵεράργει*, id est *continuitas*, sive continuus Dei cultus. Significant ergo, quod Antichristus, cum plenus erit monarcha, auferet sacrificium Eucharistiæ, ita ut nullus publice hoc facere audeat: ac consequenter tollet omnem publicum Dei cultum. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Irenæus, lib. v; Primasius in cap. xi *Apoc.* et Hippolytus, tract. *De Consumm. sæculi*. Unde patet, ejus prodromi sint nostri heretici Sacramentarii, qui non tantum sacrificii Missæ usum, sed et substantiam eam veritatem abolere et evertere moluntur. Porro, facit id Antichristus primo, quia solus coli volet sacrificiis, precibus, etc. *Secundo*, ut ablatæ incognitissimum passionis et redemptionis Christi monumentum; hoc enim est Eucharistia. Tertio, ut fideles cibo hoc spiritali, qui fideles in tentatione et persecutione mire corroboret, privet; itaque eos dejiciat, sibi que subdat: Quare fideles tunc privatum in speluncis et locis abditis Eucharistiam celebrabunt, eaque se contra Antichristum communiunt, dicentque illud *Psalm.* xxi, 5: « Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me, » uti olim fecerunt sub Deo et Diocletiano.

ET POSITA FUERIT ABOMINATIO IN DESOLATIONEM. — « Abominatio, » id est, idolum, puta Antichristus ipse, qui vice Christi coli volet ut Deus, idque in,

id est *ad*, « desolationem, » ut scilicet omnia bona perdat et desolet. Ab hoc ergo tempore, et initio, usque ad finem persecutionis antichristi, erunt dies mille ducentinonaginta, id est, tres anni cum dimidio (uti dixi cap. vii, vers. 25); hi enim præcise faciunt dies 1278, sed ulterius excesset persecutio per dies duodecim, scilicet usque ad dies 1290. Unde et S. Joannes, *Apoc.* xi, 2, docet Antichristum regnaturum per 42 menses, qui faciunt tres annos cum medio. Ita Theodoretus et Hieronymus, item Primasius, Beda, Anselmus, Aretas, Richardus, Rupertus et alii in *Apoc.* xi, de quo ibidem plura dixi.

Porro S. Ambrosius, lib. X in *Lucam*, Nazianzenus in *Scholiiis super quadam Script. loca*, Damasceus, lib. IV, xxvii, et alii asserunt, quod olim Julianus Apostata in odium Christi aggressus, id est Antichristum perfecturum, scilicet, ut templum Salomonis rursum edificet, et in eo sibi deitatis solium constituat, ibique ab omnibus adoretur quasi rex orbis, quasi Christus salvator hominum, quasi Deus denique omnium. Sed sive in hoc, sive in alio templo id faciat, clarum est certum id enim facturum. Nam de eo ait Apostolus, II *Thessal.* cap. ii, 4: « Qui adversatur et exollitur supra omnia quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Deo sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. » Vide ibi dicta.

Nota: Breve tempus statuit Deus hæc persecutionis, ne sineret suos fideles tanta tentatione nimis diu premi et opprimi: erit enim immanis, et tanta, « ut in errore inducantur, si fieri potest, etiam electi, » *Matth.* xxiv, 24.

Aliqui censent totum tempus legis Evangelicæ vocari dies 1290, sive tres annos cum dimidio, id est dimidiam hebdomadam, quia, ut ait S. Joannes, nunc est novissima hora, cum jam venerit plenitudo temporum, nec sit jam nobis alia lex, alia Ecclesia, alius Christus expectandus, *q. d.* Ab abominatione desolationis, id est ab eversione templi per Titum, usque ad finem mundi, erunt dies 1290, id est, explebitur ultima dimidia hebdomada ex illis 70, de quibus dixi cap. ix, 24. Verum hæc expositio nova, peregrina et hinc inde videtur, tum quia angelus hic agit de tempore Antichristi, et fine mundi; tum quia hæc sententia dimidiam hebdomadam ab aliis 70 dividit, hisque omnibus longe majorem efficit; tum quia juxta eam angelus non 1290 dies, sed dimidiam hebdomadam dicere debuisset.

12. USQUE AD DIES MILLE TRECENTOS TRIGINTA QUINQUE. — Judæi aliqui diem pro anno accipiunt, sic que exponunt, *q. d.* A tempore quo vel ab Antiocho, vel ab Adriano Imperatore idolum positum fuit in templo, fluent anni 1333, quibus expletis, veniet Messias. Sed hoc figmentum redarguit chronologia: nam ab Antiocho usque ad nunc fluxerunt anni 1770 et amplius; ab Adriano vero anni 1480 et amplius; et tamen eorum Messias necdum comparet.

Desolatio Antichristi durabit tres annos cum medio.

VERS. 12. Dies 1135 qui 7 prima sententia.

Secundo, aliqui catholici censent angelum per tres numeros indicare tria tempora, scilicet per 1300 dies indicare totum tempus a Christo usque ad Antichristum; per triginta indicare totum tempus, quo regnatorus est Antichristus; per quinque ultimos indicare vitam beatam possessionem, et quidquid post finem temporis futurum est. Verum hæc nova expositio vel mystica, vel commentitia videtur.

Tertio, Theodoretus opinatur per hosce dies, interempto jam Antichristo, Eliam prædicaturum, et conversurum eos qui lapsi fuerunt sub Antichristo. Sed fallitur: nam Elias occidetur ab Antichristo, ut patet *Apoc. xi, 7*.

Huc accedit Thomas Malvenda, lib. XI *De Antichristo*, cap. xix, qui censet tot dies, puta 1335 post mortem Antichristi superfluos usque ad diem iudicii; sicque exponit, *q. d.* Beatus erit qui post mortem Antichristi, et post elapsos 1300 dies tyrannidis Antichristi, supervixerit annos 1335 dies: nam videbit Dominum in majestate venturum ad iudicium; ut angelus hic Danieli revelet et significet, quod a morte Antichristi et restitutione iugis sacrificii usque ad diem iudicii, præcise fluent 1335 dies, hoc est tres anni, et septem menses cum dimidio. Hic sensus non est improbabilis, sed novus, nec satis hosce dies cum 1290 immediate præcedentibus colligat et combinat; quod tamen videtur facere angelus.

Oracula, et vers.
Dico ergo angelum respicere ad dies 1290, vers. 11, quibus regnabit, et fideles persequetur Antichristus, atque fini persecutionis, puta morti Antichristi, superaddere 45 dies, *q. d.* Beati et felices erunt qui post mortem Antichristi vixerint; his enim dabitur requies aliqua, et aliquid tempus quo possint commode animæ suæ salutem quaerere, et, si sub Antichristo lapsi sint ponere; atque ad Deum gloriamque celestem aspirare. Ita Lyranus, Carthusianus, Pererius et alii. Hinc ergo non constat an a morte Antichristi usque ad diem iudicii, finemque mundi præcise futuri sint 43 dies tantum: nam, ut ait S. Hieronymus, Daniel dicit post mortem Antichristi 45 diebus fore silentium et pacem; sed non negat plures fore dies, præsertim cum Ezechiel, *xxxix, 9*, post eadem Gog et Magog, qui cum Antichristo cedentur, ponat septem annos. Unde Sibylla, lib. III *Oracul.*, prædixit post Antichristum feminam viduam regnaturam, que aurum, argentum, æs et ferrum in mare projiciet, tumque seculum finem mundi, et diem iudicii. Vide dicta *Ezech.* Quocirca aliqui per 43 dies accipiunt 45 annos, quos dandos censent post Antichristum usque ad diem iudicii, ut lapsi sub eo respiciant. Si enim post occisum Christum a Judæis, dati sunt eis quadraginta anni ad respiscendum, puta usque ad Titum et Vespasianum; cur non totidem et plures dentur toti orbi in fine mundi? Ita illi. Verum cum vers. 11 dies 1290 proprie capiuntur pro diebus, non pro annis: ergo et hic. dum

eadem extenduntur ad dies 1335; porro 45 dies non sufficient ad convertendum lapsos, ad erudiendum infideles, ad restaurandas vel fundandas ecclesias toto orbe. « Beatus » ergo erit qui pervenerit ad dies 1290, non quod præcise die 1290 sit futurum extremum iudicium, quo Christus Sanctos et electos suos beabit, ut videtur dicere S. Hieronymus. Sic enim certo et determinate præscribi posset dies iudicii, idque statim ab exordio regni et persecutionis Antichristi; nimirum exinde computando iudicium præcise fore die 1290. Hoc autem repugnat illi sententiæ Christi: « De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater, » *Matth. cap. xxiv*. Sed « beatus » erit, eo quod tunc sacerdotes et concionatores e latebris suis prodeuntibus colligent fideles, et publice concionabuntur, lapsosque sub Antichristo, per penitentiam Ecclesie restituent; infideles vero incitabunt ad fidem Christi capessendam, utpote qui tum videbunt se ab Antichristo fuisse delusos. Circa diem ergo 1290 reflorescet Ecclesia, publicæque Dei cultus; quare « beatus » erit qui tunc vixerit, quia absque timore poterit Deum colere, eique reconciliari. Nam paulo ante, puta statim a morte Antichristi, ante diem 1290 magnus erit ubique timor et pavore retardans homines a fide et religione Christi profitenda; idque vel ob tot hominum plagas, strages et clades recentes, quas superstitis ita percellunt, ut attoniti et emoti mentis videantur: vel quia metuunt ne supersint Antichristi principes et assectæ, qui ejus persecutionem promoveant et instaurent: vel quia omnium animi erunt suspensi, non enim scient quænam futura sit religio, Ecclesie et reipublice conditio vel mutatio: qui, qualesque futuri sint reipublice gubernatores et principes; quoniam rerum status inclinabit. Unde non audebunt se suamque fidem vel animum pandere aut profiteri: sed cum videbunt impios plane capita demittere et Episcopos et Doctores cervices erigere, ac publice et impudice veram fidem concionari, ab eisque publicum christianæ fidei exercitium restitui (quod fiet sub diem 45 a morte Antichristi); tunc ponentes pavorem et timorem, incipient de Deo deque salute sua cogitare, eamque facile per concionatores et sacerdotes zelosos, quos Deus tunc submittet, consequentur. Vide dicta *Ezech. xxxix, 9*.

Si quis malit sequi expositionem S. Hieronymi, ac dicere a nece Antichristi usque ad diem iudicii et resurrectionis præcise fore 45 dies, sane apte exponit *et beatus*, quia die 45 peracto, postero die qui erit Paschatis, Christus electos suos qui in persecutione constantes steterint, vel lapsi penitentiam egerint, beabit et glorificabit. Atque ex ea deducere aliquid arcani et miri, nimirum Antichristum occidendum esse præcise Beathanibus primo die Quadragesimæ, ac deinde reliquos dies Quadragesimæ (in enim præcise sunt 45) dandos lapsis ut pœniteant, ac se præparent

ad ultimum pascha quo resurgent, iudicabuntur et beabuntur. Nam die eodem quo Christus resurrexit, puta Paschatis, nos pariter resurrecturos docent Lactantius, lib. VII, cap. xix, Anselmus in *Elucida.*, et alii quos citabo *Apocal. xix*, in fine.

13. *TE AUTEM (Daniel), VADE AD PRÆSENTIUM* (vade ad mortem omnibus constitutum, *q. d.* Morieris, o Daniel! antequam hæc eveniant, sed suo tempore resurges); *ET STABIS IN SORTE*, — electorum et prædesinatorum. *Secundo*, « in sorte, » id est in ordine et gradu tuo, puta in gradu gloriæ, qui tibi dabitur pro mensura meritorum tuorum; quod Paulus ait: « Unusquisque in suo ordine. » Sicut enim alia claritas est solis, alia stellarum: sic erit et Beatorum, I *Corinth. xv, 23 et 41*, idque « in finem, » id est sub finem; vel, ut Vatablus

verbit, *in fine dierum*, puta in fine mundi, in generali resurrectione, et die iudicii. Ita Theodoretus, Vatablus et alii. Aliqui sic exponunt, *q. d.* Vade, o Daniel! et usque ad præfinitum tempus æquo patientique animo feras tuam ignorantiam huius prophetiæ: cum enim tempus finitum erit, tu unus eris ex iis qui ad dies 1335 pervenient, id est qui erunt beati. Sed hic sensus, neque ut alii superius vers. 11 et 12 allati, alienior videtur. Porro Syrus et Arabicus vertunt: *Et tu, o Daniel! vade ad finem, et quiesce, et surges in tempore tuo ad finem dierum.*

Nota: Angelus celestem patriam vocat *sortem*, quia alludit ad ejus typum, puta ad terram Chanaan Judæis promissam, quæ eis sorte distributa est.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Susanna casta falso adulterii a duobus senibus accusata a Daniele puero liberatur et vindicatur.

1. Et erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakim : 2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciae, pulchram nimis, et timentem Deum : 3. parentes enim illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. 4. Erat autem Joakim dives valde, et erat ei pomarium vicinum domui suæ : et ad ipsum confluebant Judæi, eo quod esset honorabilior omnium. 5. Et constituti sunt de populo duo senes iudices in illo anno : de quibus locutus est Dominus : Quia egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. 6. Isti frequentabant domum Joakim, et veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. 7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui. 8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem : et exarserunt in concupiscentiam ejus : 9. et evertunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. 10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum : 11. erubescabant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea : 12. et observabant quotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum : 13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se. 14. Cumque revertissent, venerunt in unum : et sollicitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam : et tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam. 15. Factum est autem cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudius tertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario : æstus quippe erat : 16. et non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, et contemplantes eam. 17. Dixit ergo puellis : Afferte mihi oleum, et smignata, et ostia pomarii claudite, ut laver. 18. Et fecerunt sicut præceperat : clausuruntque ostia pomarii, et egressæ sunt per posticum, ut afferrent quæ jussuræ : nesciebantque senes intus esse absconditos. 19. Cum autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt : 20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus : quam ob rem assentire nobis, et commiscere nobiscum : 21. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc causam emiseris puellas a te. 22. Ingenuit Susanna, et ait : Angustia